THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

וועגן דעם מיטוואָך "ביי־לאָו"

דער געזעץ דורכגעפירט פון וויניפּעגער מוניציפּאַלער פאַרוואַלטונג מיט איניקע חדשים צוריק וועגן שליסן גראָסערי סטאָרס אויף א האַלבן טאָג יעדן מיטוואָך, האָט גלייך פון אָנהייב אַרויסגערופן מיספאַרשטענדענישן און אומצופרידנהייט, און וואָס ווייטער ווערט אַלץ קלערער, אַז ער קאָן ניט פאַרבלייבן ווייטער אַזוי ווי ער איז. — ער מוז אָדער צוריקגעצויגן ווערן, אָדער געענדערט ווערן און געמאַכט ווערן קלערער.

דער געזעץ איז דורכגעפירט געוואָרן אויף א פּעטיציע פון די גרעסערע גראָסערי און בוטשער סטאָרס, און אָן דער צושטימונג פון די קלענערע, אַזוי גערופענע "קאָנפעקשאָנערי סטאָרס". ווען די לעצטע, וואָס האַלטן ביי זיך אויך אביסל גראָסעריס, האָבן פּראָטעסטירט און אויסגעדריקט זייער מורא אַז דער "ביי־לאָו" זאָל זיי אויך ניט באַרירן, האָט מען זיי פאַרזיכערט (דער מעיאָר איז געווען איינער פון די וואָס האָט זיי פאַרזיכערט), אַז דער "ביי־לאָו" מיינט ניט זיי, און זיי וועלן ניט געשטערט ווערן צו האַלטן אָפן זייערע קרעמלאַך א גאַנצן טאָג מיטוואָך.

ווען אָבער די גרויסע גראָסערי סטאָרס (באַזונדערס די טשיין סטאָרס) האָבן דערזעען, אַז די קליינע קרעמלאַך פאַרבלייבן אָפן א גאַנצן טאָג מיטוואָך, האָבן זיי עס ניט געקאָנט פאַרליידן, און, כאָטש אָט ערשט האָבן זיי אַליין פאַרלאַנגט דעם "ביי־לאָו", האָבן זיי אים דעמאָנסטראַטיוו איצט געבראָכן. דאָס האָט געפירט צו דעם אַז זיי זאָלן געלאַדן ווערן אין פּאָליציי געריכט און זאָלן מוזן באַצאָלן געהעריקע שטראָפן, — וואָס האָט זיי געצוואונגען אָפּצוהיטן ווייטער דעם געזעץ וואָס זיי האָבן פאַרלאַנגט.

אויף זייער פאַרלאַנג האָט זיך אָבער די פּאָליציי אויך גענומען צו די קליינע קרעמער, און צענדליקער פון זיי האָבן געקראָגן לאַדונגען פאַר ברעכן דעם "ביי־לאָו". אַזוי ווי דער "ביי־לאָו" זעלבסט איז ניט קלאָר און ניט ספּעציפיש אין דעם ענין, איז עס ניט אויסגעשלאָסן, אַז זיי זאָלן שטראַפירט ווערן, — כאָטש דער מיין פון די צוזאַמענשטעלער פונ'ם "ביי־לאָו" איז געווען אן אַנדערער און כאָטש דער דאָזיקער "ביי־לאָו", ווי אונז זעט אויס, האָט ניט געקאָנט האָבן קיין שייכות צו די "קאָנפעקשאָנערס", ווייל זיי האָבן ניט אונטערגעשריבן די פּעטיציע און קיינער האָט ביי זיי ניט געפרעגט, אויב זיי ווילן האָבן אַזא געזעץ.

די געזונטהייט קאָמיסיע, וואָס האָט אויפזיכט אויף פראַגעס פון אַזא כאַראַקטער, האָט אַזוי צום סוף באַשלאָסן איינגאַנצן צוריקציען דעם "ביי־לאָו", וואָס שטעלט קיינעם ניט צופרידן, און האָט עס רעקאָמענדירט צו דער מאָנטאַגדיקער זיצונג פון שטאָט־ראַט. נאָך א לאַנגער דיסקוסיע איז אָבער באַשלאָסן געוואָרן צוריקצוקערן די פראַגע צו דער געזונטהייט קאָמיסיע, זי זאָל נאָך אַמאָל באַטראַכטן צי מען זאָל דעם "ביי־לאָו" צוריקציען, אָדער אים ענדערן, אַז ער זאָל גענוי באַשטימען וועלכע קאַטעגאָריעס פאַלן אונטער זיינע פאַראָרדענונגען.

די אַרבעטער אַלדערמען (מיט'ן אויסנאַם פון איינעם) זיינען באַזונדערס געווען קעגן זיין צוריקציאונג. דאָס איז בכלל א גאַנץ פאַרשטענדלאַכע און באַרעכטיקטע שטעלונג מצד אַרבעטער פאַרטרעטער. זיי דאַרפן פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון די אַנגעשטעלטע און אויסקעמפן פאַר זיי מער רו. — אויב זיי, אין זייער קאַפּאַסיטעט ווי אַלדערמען, קאָנען ניט אויסקעמפן קיין העכערע שכירות פאַר די אַנגעשטעלטע, וואָס ווערן באַזונדערס געוויסנלאָז עקספּלואַטירט אין די מייסטע טשיין סטאָרס.

דערביי איז אויך אינטערעסאַנט צו וויסן, אַז אויך די גראָסערי סטאָר אייגנטימער, וואָס האָבן לכתחילה פאַרלאַנגט פון סיטי קאָונסיל דעם "ביי־לאָו", האָבן אַפּעלירט אינ'ם נאָמען פון זייערע אַנגעשטעלטע, וועלכע "זיי ווילן געבן" מער פרייע צייט. דאָס איז זיכער זייער לויבנסווערט און שיין געהאַנדלט פון זייער זייט . . .

אָבער אַזוי קומט דאָך עס אויס, אַז אַלע צדדים זיינען דאָ הויפּט־זאַכלאַך פאַראינטערעסירט אין דעם, אַז די אַנגעשטעלטע אין די "גראָסערי סטאָרס" זאָלן כאָטש קריגן מער פרייע צייט, אויב זיי קאָנען ניט קריגן קיין מענשלאַכע שכירות . . .

דאָס קאָן אָבער דאָך ניט האָבן צו טאָן מיט די קליינע "קאָנפעקשאָנערי" קרעמלאַך, וואו די באַלעבאַטים אַליין מיט זייערע פאַמיליעס מאַטערן זיך אַמייסטן זייער שווער צו מאַכן א שטיקל לעבן. זיי האַלטן דאָך ניט קיין אַנגעשטעלטע אין די מייסטע פאַלן.

און אויב דער "ביי־לאָו" וועגן שליסן די סטאָרס מיטוואָך נאָך האַלבן טאָג דאַרף געענדערט ווערן, דאַרף די ענדערונג גיין אין דער ריכטונג : ער דאַרף קלאָר און ספּעציפיש באַציען זיך אויף די גראָסערי און בוטשער סטאָרס, וואָס באַשעפטיקן אַנגעשטעלטע. ריכטיקער, ער דאַרף זיך קלאָר אויסדריקן, אַז אַלע אַנגעשטעלטע אין אַזעלכע געשעפטן דאַרפן באַפרייט ווערן יעדן מיטוואָך אויף א האַלבן טאָג.

נאַטירלאַך, וועט דאָס מיינען, אַז די גרעסערע סטאָרס, באַזונדערס די טשיין סטאָרס, וואָס ווערן אָנגעטריבן מיט דער הילף פון אַנגעשטעלטע הענט, זאָלן זיך מוזן שליסן אויף א האַלבן טאָג יעדן מיטוואָך, בעת די קליינע קרעמלאַך, אָנגעטריבן פון די באַלעבאַטים אַליין, וועלן בלייבן אָפן. אָבער קיין גרויסע עוולה, בנוגע די גרויסע סטאָרס קאָנען מיר דערין ניט איינזעען : זיי נעמען אַראָפּ דורך דער גאַנצער וואָך די סאַמע סמעטענע פונ'ם מסחר, און טאָמער וועט געגעבן ווערן די געלעגנהייט די קליינע קרעמער כאָטש נאָך א האַלבן טאָג אין וואָך אָפּכאַפּן דעם אָטעם, איז עס גאָר קיין סכנה ניט.

קיינער, אויסער די גרויסע קרעמער אַליין, קאָן ניט זיין פאַראינטערעסירט אין צוקוועטשן נאָך מער צום וואַנט דעם קליינעם אינדיווידועלן קרעמער, וועמעס לאַגע איז שוין אַזוי אויך א קריטישע. אַמווייניקסטנס פאַראינטערעסירט דערינען דאַרפן זיין די אַרבעטער פירער, — זאָלן נאָר די גרויסע סטאָרס, באַזונדערס די טשיין סטאָרס, באַפרייען זיך פון דער קאָנקורענץ פון די קליינע קרעמער, וועלן זיי דאַן זיכער פאַראייניקן זיך אויפצושרויפן די פרייזן.

און וועלכע ס'איז באַשריינקונג פון צייט פאַר'ן קליינעם קרעמער, ווי ווינשנסווערט דאָס וואָלט ניט געווען פאַר אים אַליין פונ'ם פּערזענלאַכן שטאַנד־פּונקט, איז אָבער אן ערנסטע דראָונג פאַר זיין באַגרעניצטער מעגלאַכקייט צו מאַכן א לעבן.

עס איז פאַר דעם גרויס־שטאָטיקן קליינעם קרעמער אויף אַזויפיל אוממעגלאַך צו פאַרמאַכן זיין קרעמל אין באַשטימטע שעה'ן, אַז אַלע פאַרזוכן צו באַשריינקען אים אין דער הינזיכט זיינען פּאַקטיש ניט געלונגען. אַזוי האָט מען געמוזט ביי אונז אין וויניפּעג פאַרמאַכן די אויגן אויף דעם "אוירלי קלאָוזינג "ביי־לאָו" (געזעץ צו שליסן די סטאָרס זעקס אוונט), ווייל ע'ס האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין צו שווער אַרויפצוצווינגען אים. די קליינע קרעמער זיינען אין אַזא לאַגע, אַז זיי מוזן ריסקירן בעסער געכאַפּט און באַשטראָפט צו ווערן, איידער אונטערגעבן זיך אונטער א געזעץ וואָס שניידט פון זיי אָפּ די שעה'ן, אין וועלכע זיי טוען דעם גרעסטן טייל פון זייערע מאָגערע געשעפטן.

דער מיטוואָך "ביי־לאָו דאַרף זיי לאָזן צו רו, און ניט זוכן צו מאַכן פאַר זיי נייע שוועריקייטן, — און מער ווי נאָך א שטיין אויף זייער האַלז אַזא געזעץ ניט זיין.

צוליב דער מורא פון רומעניע פאַר אויסלאַנד ווערט דער אידישער ישוב ניט אינגאַנצן פאַרניכטעט

(ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון י. יעין

דעם לעצטן חודש האָט דאָס רומענישע אידנטום דורכגעלעבט אין א שטענדיקן אָנגעשטריינגטן פּאָגראָם־פיבער. דער געפּלאַנטער קוזיסטישער מאַרש אויף בעסאַראַביע איז אָפּגעשטעלט געוואָרן אונטערן דרוק פון די אידישע פּראָטעסטן, אָבער איינצלנע גרופּעס פון דער "אייזערנער גוואַרדיע" האָבן דורכגעשמוגעלט דעם טייך פּרוט און טעראָריזירט מערערע מאָל די אידישע שטעטלאַך.

די שווערע פּאָגראָם שטימונג האָט אַרומגעכאַפּט גאַנץ בעסאַראַביע און קישענעווער קהלה האָט באַשלאָסן צו נעמען אויף זיך די איניציאַטיווע צענויפצורופן אן אַלרומענישן אידישן צוזאַמענפאָר, וואָס זאָל ערנסט באַטראַכטן די געשאַפענע לאַגע. דער אידישער פּאַרלאַמענטאַרישער קלוב האָט פאַרווירקלאַכט דעם דאָזיקן געדאַנק און דער קאָנגרעס איז צושטאַנד געקומען דעם 23טן יולי אין בוקאַרעסט.

הגם דער בוקאַרעסטער קאָנגרעס איז צענויפגערופן געוואָרן אין אייליגניש און אין אן אַטמאָספערע פון אומבאַשרייבלאַכער פּאַניק דאָך האָט ער צענויפגעזאַמעלט 176 דעלעגאַטן פון 64 שטעט פון פאַרשיידענע עקן פון רומעניע. דעם אַקטיווסטן אנטייל האָבן גענומען די נייע פּאַראייניקטע פּראָווינצן מיט בעסאַראַביע אין דער שפּיץ. דאָס אַלט־רומענישע אידנטום האָט זיך צו זיין גרויסער חרפּה געשפּאַלטן אין אַזא שווערן מאָמענט. די נאַציאָנאַל געשטימטע אידן האָבן זיך באַטייליקט אינ'ם צוזאַמענפאָר, די אַסימילאַטאָרישע קרייזן, וואָס גרופּירן זיך אַרום דעם פאַרבאַנד פון רומענישע אידן האָבן ניט באַיקאָטירט דעם קאָנגרעס, נאָר געפירט אן אָפענעם קאַמף קעגן אים, ווילנדיק דערמיט טרעפן דעם אידישן פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב. די סקאַנדאַליעזע אויפפירונג פון אידישע אַסימילאַנטן האָט אַרויסגערופן א גרויסע ענטריסונג אין אַלע קרייזן פונ'ם רומענישן אידנטום, אַלע פאַראורטיילן שאַרף דעם ביר־געף קריג, וואָס די "אוניאַניא" פּראָקלאַמירט איצט, ווען דער גאַנצער אידישער ישוב שטייט אין דער גרעסטער געפאַר.

דער אַלרומענישער אידישער צוזאַמענפאָר האָט זיך ניט באַנוגנט דערמיט, וואָס ער האָט רעאַגירט דורך רעזאָלוציעס און ווענדונגען צום קעניג און דער רומענישער עפנטלאַכקייט אויף דער מאָמענטאַלער סכנה. ניט צענויפגערעדטערהייד האָבן די פאַרזאַמלטע דעלעגאַטן באַשלאָסן, אַז ס'איז געקומען די צייט צו שאַפן א פּערמאַנענטע רעפּרעזענטאַנץ, וואָס זאָל האָבן דאָס רעכט אַרויסצוטרעטן אין נאָמען פון דעם רומענישן אידנטום. נאָך א לענגערער באַהאַנדלונג פון דער דאָזיקער וויכטיקער פראַגע איז אויסגעוויילט געוואָרן א צייטווייליקער אידישער נאַציאָנאַל־ראַט אין באַשטאַנד פון 29 מיטגלידער (9 פון אַלט־רומעניע, 8 — פון בעסאַראַביע, 7 — פון טראַנסילוואַניע און 5 — פון בוקאָווינע) אויסער די 4 מיטגלידער פונ'ם אידישן פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב. דערמיט איז געלייגט געוואָרן דער גרונט־שטיין פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אין רומעניע און עס איז געגעבן געוואָרן א נייער סטימול פאַר ווייטערדיקער קאָנסאָלידאַציע פונם רומענישן אידנטום.

דער אַל־רומענישער אידישער קאָנגרעס האָט געהאַט א גרויסע ווירקונג אויף דער רעגירונג און האָט געבראַכט דערצו, אַז די לעצטע האָט אָנגענומען ענערגישע שריט קעגן דער וואַקסנדער פּאָגראָם באַוועגונג. צוערשט האָט דער אינערן מיניסטער וואַידאַ וואָיעוואָד געהאַט בדעה איינגאַנצן צו פאַרבאָטן דעם צוזאַמענפאָר. ווען די דאָזיקע סטראַשונקעס האָבן ניט געווירקט האָט מען געפּרוּווט פּועל'ן מיט ווייכע רייד און געוואָלט אויספרעסן ביים קאָנגרעס א רעאַבּיליטאַציע כלפּי אויסלאַנד. דער צוזאַמענפאָר האָט זיך אָבער ניט געלאָזט טעראָריזירן און האָט דערפירט זיינע אַרבעטן ביז צום סוף.

צום דערפאָלג פון קאָנגרעס האָט ביי־געשטייערט דער אַטענטאַט, וואָס דער סטודענט ברעזאַ האָט אויסגעפירט אין דער זעלבער צייט אויפ'ן שטאַאַטס־סעקרעטאַר פאַר אינערן אַנגעלעסקו. דער שאָס פונ'ם יונגן פאַרברעכער וועלכער איז אגב אויך אן אָנפירער פון דער "אייזערנער גוואַרדיע", האָט געווירקט אויסניכטערנד אויף דער רעגירונג און האָט באַוויזן, אַז די פּאָגראָם־כוואַליע באַדראָעט ניט נאָר די אידן, נאָר בכלל די גאַנצע מלוכה־אָרדענונג. די אויספאָרשונג, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם אַטענטאַט, האָט ענטדעקט א ברייט־פאַרצווייגטע טעראָריסטישע אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט זיך געפונען אונטערן שוץ פונם קאַבינעט שעף פון דעם אינערן מיניסטער און זיך געשפּייזט פון די סעקרעט־פאָנדן פון דער רעגירונג. די לייטער פון דער "אייזערנער גוואַרדיע" האָבן באַלד דערקלערט דעם אַרעסטירטן פאַרברעכער און זיינע געהילפער אַלס נאַציאָנאַלע העלדן און זיי האָבן אָנגעהויבן א רעטונגס אַקציע דורך דראָונגען און פּאַמפלעטן. מען האָט איניקע פון זיי אַרעסטירט און בתוכם דעם קאַפּיטאַן פון דער גוואַרדיע — זעליא קאָדרעאַנו. דער לעצטער איז די טעג גע'משפט געוואָרן און מען האָט אים אַרויסגעטראָגן א באַפרייאונגס־אורטייל. דער פּראָקוראָר האָט דערלאַנגט א פּראָטעסט קעגן דעם פּסק־דין און דער "העלד" זיצט אין טורמע אָפּוואַרטנדיק דעם קומענדיקן געריכט. עס איז לייכט פאָראויסצוזעען, אַז מען וועט קאָדרעאַנו'ן סוף כל סוף באַפרייען, ווייל ער איז באַפריינדעט מיט דעם אינערן מיניסטער און מיט אים סימפּאַטיזירט מען אָפן אין די "הויכע פענסטער".

דערווייל הערן די פּאָגראָם עקסצעסן ניט אויף. אין בערעטשי מאַכן די מיטגלידער פון דער "אייזערנער גוואַרדיע" א פּאָגראָם אָנפאַל אויף אידן, אין סיגעט־מאַרמאַראָש צינדט מען אונטער א אידישע שול און אין די צוגן אויף דער שטרעקע בוקאַרעסט־טשערנאָוויץ וואַרפט מען אַרויס אידן פון די וואַגאָנען. אין די דערפער ווערט אומגעשטערט פאָרטגעזעצט די גיפטיקע אנטיסעמיטישע העצעס און די פּאָגראָם שטימונג וואַקסט פון טאָג צו טאָג.

דער טומל, וואָס די עקסצעסן האָבן אַרויסגערופן אין אויסלאַנד, האָט איבערגעשראָקן די רעגירונג און די לעצטע שיט מיט באַרואיקנדיקע דערקלערונגען אויף לינקס און רעכטס. דערביי איז אינטערעסאַנט, אַז בשעת די קריסטלאַכע פּרעסע פאַרשטייער באַקומען אינטערוויוען, וואָס קלינגען ווי אנטשולדיקונגען, רעדט מען מיט אידישע קאָרעספּאָנדענטן ברוטאַל און ציניש. די גאַנצע אידישע וועלט ווייסט וואָס פאַר אן ענטפער דער אינערן מיניסטער האָט געגעבן דעם ספּעציעלן קאָרעספּאָנדענט פון דער "איטא", ה' סמאָליאַר, ווען דער לעצטער האָט געפרעגט דעם מיניסטער וואָס פאַר אן אויס[illegible] ער זעט פאַר'ן רומענישן אידנטום פון דער אנטיסעמיטישער געפאַר, האָט וואַידאַ־וואָיעוואָד דערווידערט, אַז די רומענישע אידן דאַרפן זאָרגן אַז זייערע אויסלענדישע ברידער זאָלן שטיצן די באַמיאונגען פון דער רעגירונג צו קריגן א הלוואה. קאָמענטירנדיק די דאָזיקע קלאַסישע תשובה באַמערקט דער "וויאַרטאָרול":

"אין זיין דערקלערונגען האָט וואַידאַ געפּרוּווט צו שאַנטאַזשירן דאָס רומענישע אידנטום און די אויסלענדישע אידישע פינאַנץ־וועלט. דער אינערן מיניסטער האָט דערקלערט, אַז אנטיסעמיטישע אומרוען קומען פאַר אין צייטן פון אן עקאָנאָמישן קריזיס, און אויב די אויסלענדישע אידן ווילן, אַז זייערע רומענישע ברידער זאָלן ניט ליידן פון פּאָגראָם־אַנפאַלן, דאַרפן זיי געבן קרעדיטן רומעניע, און דערמיט גאַראַנטירן די זיכערקייט פונם רומענישן אידנטום, מיט אנדערע ווערטער : אָדער גיט אונז געלט, אָדער מיר וועלן אויך מאַכן פּאָגראָמען".

פון די אַלע טרויעריקע גרונט : איז צו זעען, אַז אַלס איינציקע מניעה, וואָס דערלאָזט ניט, אַז דער אידן־האַס זאָל ניט פאַרניכטן דעם רומענישן אידנטום איז די מורא פאַר אויסלאַנד. דערפאַר איז צו באַגריסן וואָס אין די לעצטע וואָכן האָבן באַזוכט רומעניע אין צוזאַמענהאַנג מיט די לעצטע געשעענישן פאַרטרעטער פון פאַרשיידענע אידישע אויסלענדישע אָרגאַניזאַציעס. אויף דעם אידישן קאָנגרעס אין בוקאַרעסט איז אַנוועזנט געווען דער סעקרעטאַר פונם אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס מאָריס וואָלדמאַן וואו ער האָט געהאַט די מעגלאַכקייט צו קומען אין באַרירונג מיט די אידישע פאַרשטייער פון אַלע עקן לאַנד. נאָך אים האָט געמאַכט א טור איבערן לאַנד ה' אַבערסאָן, דער פאַרשטייער פון דעם ראַט פון די אידישע דעלעגאַציעס ביים פעלקער בונד. אויסער זיי געפינען זיך איצט אין לאַנד אַלס שליחים די הה' משה העלמאַן (פעדעראַציע פון בעסעראַבער אידן אין אַרגענטינע) און פיליפּ (אַמעריקאַנער אידישער קאָנגרעס).

דעם עצם פאַקט, וואָס ס'קומען פאַרשטייער פון מעכטיקע אידישע קבוצים און אינטערעסירן זיך מיט דער לאַגע פונם גע'רודפ'טן רומענישן אידנטום, הויבט אויף דעם מוט און שטאַרקט דעם גלויבן אין בעסערע צייטן. די דאָזיקע אַזוי צו זאָגן פּאָליטישע אינטערווענץ איז אָבער בכלל ניט גענוגנד, ווען זי ווערט ניט באַגלייט דורך אן ענערגישער הילפס־אַקציע לטובת די געליטענע. די שיינע ווערטער פון [illegible] ווערן צערינען ביים שיין פון דער ביטערער נויט, וואָס ס'לעבן איבער די קרבנות פון באַרשאַ, באַלאַטשאַנאַ און א. וו.

דאָס רומענישע אידנטום וועט פאָדערן ביי דער רעגירונג אַנטשיידונג פאַר די געליטענע שאָדנס. ס'איז אָבער נויטיק צו געדיינקען, אַז דער איצטיקער קאַבינעט וועט ניט אויסצאָלן פאַר די היזקות, ווייל ער וועט ניט וועלן זיך מודה זיין, אַז ער טראָגט די שולד פאַר די פּאָגראָמען. ס'בלייבט דאַרום נאָר צו האָפן אויף אידישער הילף און אין דער ערשטער רייע מצד די אויסלענדישע ברידער. דאָס עקאָנאָמיש חרוב'ע און פּאָליטיש דערשלאָגענע רומענישע אידנטום איז געווענדעט איצט מיט'ן פּנים צו אויסלאַנד און וואַרט ניט נאָר אויף פּאָליטישע באַזוכן, נאָר אויף רעאַלער הילף. מען דאַרף גלויבן, אַז די נויטיקע שטיצע וועט ניט פאַרשפּעטיקן צו קומען וואָס גיכער.

("איטא")

אידנברידזש

(א סעריע בילדער און איינדרוקן)
פון אברהם לאַפּין

(שלום)

די אָקסן עפּאָכע איז אָבער שנעל אוועקגעלאָפן. ס'האָט זיך שוין גענומען אָנמערקן סמנים פון א קלאַסן צעטיילונג, וואָס האָט שוין אויסגעטיילט אין אָקסן און פערד. די צייט פון גליכע קבצנים איז פאַרשוואונדן, ס'איז אויפגעשטאַנען א נייע צייט פון צוויי מדרגות : "צוריקגעשטאַנענע" און "אויפגעקומענע", אָדער "עולים" און "יורדים" . . . דער אָרימער קלאַס איז פאַרבליבן ביי די אָקסן און דער רייכערער האָט זיך אַרויפגעאַרבעט אויף "פערד". נאָך דער צווייטער "פערד עפּאָכע" איז שוין געקומען די לעצטע : די אווטאָמאָבילן. דער אָרימער קלאַס האָט שוין איבערגענומען די פערד, און דער פאַרמעגלאַכער — האָט שוין דערגרייכט צו דעם אווטאָמאָביל.

אָט די לעצטע צוויי פּראָגרעסיווע עפּאָכעס האָבן שוין אביסל צעשטערט די ענגהאַרציקייט, דעם שלום בית. ס'האָט זיך אָנגעפאַנגען אביסל ברוגז'ן, פאַראיבל'ס, יעדער קאָלאָניע פּראָבלעם. ווי א שוחט, לערער, שול, האַל, האָט אַרויסגערופן שאַרפע חלוקי דעות'ן, און אָפּטמאָל טאַקע צו שאַרף. ווי אין פּסוק שטייט : ויתרוצצו . . . מען האָט זיך אביסל אונטערגעבוטשקעט, און געגרויסט דערמיט גאָטס נאָמען. אָבער דאָס איז א נאַטירלאַכע קללה, וואָס רוט סיי אויפן כלל : ביי אן אָרעמקייט הערשט אַלע מאָל די ענגע האַרציקייט, דער גוטער שלום בית. דער קאָפּ איז דאַמאָלסט פאַרדרייט מיט גרויסע זאָרגן, און מען קוקט זיך נישט איבער אויף קלייניקייטן, אויף נאַרישקייטן. ערשט שפּעטער, ווען די צייט ווערט בעסער, מען פּיקט זיך פעסטער, ווערט דער געדאַנק פרייער, דאַמאָלסט ווערט פון יעדער קלייניקייט א גרויסע זאַך, וואָס רופט אַרויס בייזע בלוטן און צעשטערט דעם פאַמיליען גליק.

איבערהויפּט קאָן מען דאָס אָנמערקן ביי א קאָלאָניע פאַרוויילונג אין שול אָדער אין האַל, וואו אַלע מיטגלידער פון דער קאָלאָניע לאָזן איבער זייערע הייזער, זייער באַלעבאַטישקייט, און קומען צעפאַרן : אויפן וועג שלעפּן זיך א גרויסער טייל מחותנים אין די גרויסע פאַרמערשע וואַגאָנס, וואָס קייקלען זיך אַזוי שווער אויף דער האַרטער, ליימיקער ערד. און פאַרביי זיי, לויפן דורך די אַנדערע אויפגעקומענע מחותנים, אין שיינע פאַרפּוצטע אווטאָמאָבילן, וואָס פליען שנעל ווי רוחות און וואַרפן אָן א שרעק אויף די שווערע אַרבעטס פערד, וועלכע צעטאַנצן זיך יום־טוב'דיק אין דער לופטן און צעטראָגן שיר ניט אַלע פּאַסאַזשירן.

ס'טוט זיי זייער באַנג, וואָס דער אויפריכטיקער שלום איז אביסל קאַליע געוואָרן. זיי סטאַרן זיך מיט אַלע כחות אין דער "אָפּגעריסנקייט" זיך ווידער צוזאַמענגעבונדן. א שבח קומט מר. רעזינען, וועלכער האָט זיך אַרומגעזען אַז צופיל גשמיות האָט זיך אָנגעקליבן אין אַלעמענס נשמות. און ער וויל אביסעלע גייסט דאַרטן אַריינבלאָזן. ער האָט זיך גענומען צו טעאַטראַליזירן די קאָלאָניע. פון צייט צו צייט שאַפט ער א טעאַטער. דער עולם פאָרט זיך צוזאַמען, פאַרברייגנט זיך יום־טוב'דיק, ענגהאַרציק און האָט גרויס הנאה.

אָבער, יענע גליקלאַכע אָקסן עפּאָכע איז פאָרט נישטאָ — באַדויערן זי מיט א זיפץ — נישטאָ ! . . .

— 6 —

און ווער איז אָט דער, וועמען איך באַגעגן צוויי מאָל א טאָג : יעדן פרימאָרגן און יעדן אָוונט פון פעלד און צום פעלד, פירנדיק פאַראויס א גרויסע סטאַדע בהמות.

היימן, הייסט ער אליעזר; א ברייט צעוואַקסענער איד, מיט א באַוואַקסן פאַרברענטן פּנים, וואָס מאַכט אים די יאָרן א סך עלטער; אָנגעטאָן איז ער אין אַרבעטס בגדים און אין א צעקנייטשט אַלט היטל. ער איז אַזוי פאַרוואַקסן סיי אין פּנים און סיי אין הלוף, אַז ס'דוכט זיך אַז ער אַליין איז אויך אויפגעוואַקסן אויף דער ווילדער ערד. אָבער אין דער ווירקלאַכקייט איז ער דאָ בסך הכל זעקס יאָר. אן אימיגראַנט פון דער ליטע, א געוועזענער אַרבעטער אין א פאַבריק.

מערקווירדיק, א מענשל, וואָס האָט אויף זיין גאַנצן לעבן ניט געהאַט קיין באַרירונג מיט די פיר פוסיקע בהמות, זאָל זיך קענען פאַר אַזא קורצער צייט, זיך איינגלידערן אין דער רויער נאַטור, און איינוואַקסן זיך אין דער ענגער משפּחה פון די בהמות; ער האָט שוין איינגאַנצן פאַרגעסן אָן דער שטאָט. ער איז צופרידן מיט זיין היינטיקן באַרוף, האָט הנאה פון גאָטס וועלטל, פון די בוימער, פון די גראָזן, פון די קעלבלאַך, שעפּסן, קי און פערד, מיט וועלכע ער איז צוזאַמענגעבונדן מיטן גוף און נשמה.

ער איז א שטילער האַראַפּאַשנער אידל, ער אַרבעט ביי זיינע נאָענטסטע קרובים, ער פאַרנעמט א פאַראַנטוואָרטלאַכן פּאָסטן פון א "רועה צאן" ניט ערגער פון אונזערע אבות, די פּאַסטוכער פון די ביבלישע צייטן. מיט כחות וואָלט ער זיך געוויס פאַרמאָסטן מיט אונזער פאָטער יעקב'ן, וואָס האָט אַליין אַראָפּגעקייקלט דעם שטיין און אָנגעטרונקען די שאָף.

מאָרגנס רירנדיק און האַרציק זעט ער מיר אויס פון דער ווייטן, ווען ער טרייבט זיין סטאַדע בהמות, די געפּינטלטע און געפלעקטע פון פעלד און צום פעלד. מיט ליב און לעבן איז ער איבערגעגעבן זיינע באַלעבאַטים, דינט זיי טריי און ערלאַך. טראָגט איבער די היץ א גאַנצן טאָג און מאַכט אַפילו קיין קרומע מינע ניט. ער איז כמעט דער איין איינציקער, וואָס האָט זיך אַזוי גוט איינגעלעבט מיט די לעבעדיקע בהמות. ווי חברים. ער ווייסט גענוי יעדער בהמה ביים נאָמען, באַקאַנט מיט יעדערס נאַטור, קאַפּריזן, משוגעת'ן. האָט פאַר יעדערן א באַזונדער מיטול, ווייס ווי אָנצוגיין מיט זיי, אַמאָל מיט בייזן און אַמאָל מיט גוטן. ווייל ער איז כמעט געוואָרן פלייש פון זייער פלייש און ביין פון זייער ביין.. מער נישט ער שטייגט זיי אַריבער טימ'ן "יתרון לאדם" וואָס ער באַזיצט דעם כוח הדבור, און האָט דאַריבער די פולע רעכט צו זיין זייער דיקטאַטאָר, זייער הערשער. און די בהמות פילן דאָס טאַקע, אַז ער איז זייער פירער, און זיי זיינען זיינע קנעכט, מוזן אויספאָלגן זיינע שטרענגע באַפעלן. און ווען ער גייט אונטער זיי, אַמאָל צופוס, אָדער רייטנדיק מאַיעסטעטיש אויף זיין פערדל, וועלכער טראָגט געטריי דעם שווערן הערשער, דאַמאָלסט גייען אַלע אין געשלאָסענע רייען, האָבן אַפילו מורא אַראָפּצובויגן א קאָפּ, א צופּ טאָן א גראָזל.

ער איז תמיד רואיק, צופרידן, ווייס ניט פון קיין מענשלאַכע זאָרגן. ער ווייס גאָר אַז דער מענש איז באַשאַפן געוואָרן אויף צוויי זאַכן : עסן און אַרבעטן. און ביידע פונקציעס פירט ער אויס מיט דער גרעסטער פּינקטלאַכקייט. איך וואָלט געוואונטשן אַלע אונזערע פריינט, וואָס ליידן אויף די מאַגנס, צו באַזיצן זיין קיין עין־הרע'דיקן אַפּעטיט. ער האַלט, אַז די נשמה אַליין איז א טפל, א ביי־זאַך, דער עיקר איז דער גוף, אויף וואָס מען מוז שטאַרק אַכטונג געבן, האַלטן אין "אָרדענונג". עס זאָל ניט קאַליע ווערן. די הענט, למשל, — ווייס ער — זיינען געגעבן געוואָרן צו אַרבעטן : די פּיס — נאָכצולויפן א ווידערשפּעניקן קעלבל, וואָס האָט זיך דאַוועקגעריסן פון דער טשערעדע, און איז ערגעץ אין דער תבואה. דער קאָפּ — געוויס ניט צו טראַכטן אָדער צו פילאָזאָפירן. ער ווייס גאַנץ גוט, דאָס זיינע באַלעבאַטים האָבן שאַרפע קעפּ, און וועלן פאַר אים אויך עפּעס אויסטראַכטן. דער קאָפּ — אַז סיידען צו טראָגן זיין וואַטאָווע היטל, מיט וועלכער ער שיידעט זיך ניט סיי זומער און סיי ווינטער.

אויב איר וועט אים אַמאָל באַגעגענען לויפנדיק א פאַרסאַפּעטער מיט אן אַראָפּגעריסענעם צווייג אין דער האַנט, זאָלט איר וויסן זיין, אַז ער יאָגט זיך נאָך דעם קינג און דער קווין. האָט אָבער ניט קיין טעות, דער קינג און קווין זיינען ניט אַנטלאָפן. זיי ציצן זיך געמיטלאַך אין זייערע פּאַלאַצן. נאָר דאָ האַנדלט זיך וועגן צוויי פערדישע מאַיעסטעטן אַן "ער" און א "זי" מיט די געקרוינטע נעמען, וועלכע האָבן במחילה אַריבערגעטאַנצט די דראָט פאַרצאַמונגען און מעלה גרה'נען די פאַרבאָטענע תבואה. איר האָט זיי, די מאַיעסטעטן ניט וואָס מקנא צו זיין; זיי וועלן שוין כאַפּן זייער אמת'ן פּסק.

און אָט אין דעם מאָמענט, ווען עס באַווייזט זיך פאַר אייך די גאַנצע טשערעדע שאָף, די געפּינטלטע און געפלעקטע, ווי אין חומש שטייט, און הינטער זיי לאָזט ער זיך, אליעזר, מיט אַגרויסן צווייג פון א בוים; אַנטפּלעקט זיך פאַר אייך דער אמת'ער רועה צאן פון די ביבלישע צייטן. איר טראַכט : אָט אַזוי האָבן געוויס די פּאַרצייטיקע פּאַסטוכער פון חומש געלעבט, געפיטערט די שעפּסן, געבראָטן זיך אויף דער זון, אונטער די בלויע הימלען, מיט די זעלבע ריינע פּרימיטיווע געדאַנקען.

א, דו האַרציקער אליעזר, סימבאָלישער רועה־צאן, פון צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט . . .

וויניפּעג, סעפּטעמבער, 1930.

A. MUIR
אוטאָריזירטער
דוקאָ פינישינג סטיישאָן
פענדערס און באָדי ריפּעירס
376 FURBY ST.
PH. 33 255

סאַלאַדאַ טיי

נייער
געלער לייבל
.60 ס.
א פונט

סטאַנדאַרד
ברוינער לייבל
.70 ס.
א פונט

פרעגט אייער גראָסערי מאַן פאַר איינעם פון די
דאָזיקע בלענדס -- זיי זיינען אין א גרויסער מאָס
די פיינסטע וואָס איר קאָנט קויפן צו די פרייזן.